

УДК 378.311;796.81.052.242

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-2.12>**О. А. Гаркавий**старший викладач кафедри фізичної підготовки та спорту
Національної академії Національної гвардії України**Н. Б. Вербин**кандидат педагогічних наук,
начальник кафедри теорії, методики та організації фізичної підготовки і спорту
Навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського**Д. О. Коновалов**науковий співробітник науково-дослідного відділу розвитку фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту
Науково-дослідного центру проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
Навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського**Д. В. Кулаков**старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Національного університету міського господарства імені А. Н. Бекетова**Н. І. Горошко**старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Національного університету міського господарства імені А. Н. Бекетова

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ СЛУЖБОВО-ПРИКЛАДНОГО РУКОПАШНОГО БОЮ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Статтю присвячено актуальним питанням удосконалення техніки службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів Національної гвардії України. Аналітичні дані свідчать про те, що почастишали випадки травмувань, поранень (загибелі) військовослужбовців Національної гвардії України під час безпосереднього застосування фізичної сили, що, у свою чергу, свідчить про необхідність модернізації програм бойової та спеціальної фізичної підготовки відповідно до вимог сьогодення й наявного бойового досвіду. Натепер представники злочинності нерідко досконало володіють контактними єдиноборствами, холодною та вогнепальною зброєю, що становить відповідну загрозу не лише мирним громадянам, а й безпосередньо військовослужбовцям Національної гвардії України (НГУ). Тому важливим є забезпечення всебічної підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України до виконання завдань за призначенням, особливо в напрямі формування навичок застосування заходів фізичного впливу й інших предметів бойової підготовки. Досконале володіння технікою службово-прикладного рукопашного бою майбутніми офіцерами НГУ забезпечить надійне виконання завдань за призначенням підлеглим особовим складом. Головною метою роботи є теоретичне визначення необхідного технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою для вдосконалення робочої програми навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» з підготовки курсантів командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України. У результаті дослідження визначено й удосконалено технічний арсенал робочої програми навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» з підготовки курсантів командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України (НАНГУ). Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі передбачають апробацію розробленої нами експериментальної програми вдосконалення техніки службово-прикладного рукопашного бою майбутніми офіцерами командно-штабного факультету в системі їхньої професійної освіти. Визначені зміни обговорені й затверджені на засіданні кафедри фізичної підготовки та спорту НАНГУ й упроваджені в зміст робочої програми навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» з підготовки курсантів командно-штабного факультету НАНГУ.

Ключові слова: засоби фізичної підготовки, технічний арсенал, рукопашний бій, заходи фізичного впливу, керівні документи, модернізація, майбутні офіцери, навчальна дисципліна, військовослужбовці.

Постановка проблеми. Виконання завдань за призначенням військовослужбовцями Національної гвардії України може здійснюватися в різних умовах їхньої службово-бойової діяльності. Нерідко під час забезпечення громадського порядку правоохоронцям доводиться застосувати фізичну силу (прийоми рукопашного бою) для затримання агресивно налаштованих осіб (злочинців), що потребує високої професійної підготовленості.

Аналітичні дані свідчать про те, що почастишали випадки травмувань, поранень (загибелі) військовослужбовців Національної гвардії України (далі – НГУ) та представників Національної поліції України (НПУ) під час безпосереднього застосування фізичної сили, що, у свою чергу, свідчить про необхідність модернізації програм бойової та спеціальної фізичної підготовки відповідно до вимог сьогодення. Крім цього, представники злочинності нерідко досконало володіють контактними єдиноборствами, холодною та вогнепальною зброєю, що становить відповідну загрозу не лише мирним громадянам, а й безпосередньо правоохоронцям МВС України.

Відповідно до вищевикладеного, важливим є забезпечення всебічної підготовки майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за призначенням, особливо в напрямі формування навичок застосування заходів фізичного впливу. Досконале володіння технікою службово-прикладного рукопашного бою майбутніми офіцерами НГУ забезпечить надійне виконання завдань за призначенням підлеглим особовим складом.

Важливим також є те, що саме офіцери керівної ланки (різних військових звань) призначаються керівниками груп професійної підготовки в бойових підрозділах НГУ, саме вони особисто здійснюють навчання підлеглому особовому складу за програмою бойової підготовки, яка передбачає також вивчення в системі спеціальної фізичної підготовки техніки й тактики застосування заходів фізичного впливу (прийомів службово-прикладного рукопашного бою). Вищезазначене підкреслює важливість методичної та практичної підготовленості майбутніх офіцерів НГУ з предметів бойової підготовки та, зокрема, з дисципліни «Спеціальна фізична підготовка», яка передбачає опанування курсантами вищих військових навчальних закладів НГУ необхідним арсеналом службово-прикладного рукопашного бою, що в комплексі забезпечує надійне виконання ними завдань за призначенням.

Варто також зауважити, що модернізація змісту чинних програм підготовки майбутніх офіцерів НГУ з рукопашного бою в системі їхньої спеціальної фізичної підготовки забезпечить зменшення поранень, травмувань (загибелі) підлеглому особовому складу під час службово-бойової діяльності, що підкреслює актуальність обраного напрямку дослідження.

Дослідження виконано відповідно до Зведеного плану НДР і ДКР (РК) Українського інституту науково-технічної і економічної інформації (шифр «Модель-РБ», номер державної реєстрації 0108U007536), плану наукової роботи кафедри теорії, методики та організації фізичної підготовки і спорту Навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій у напрямі розвитку й удосконалення техніки застосування заходів фізичного впливу військовослужбовцями різних силових структур представлено досить широким списком наукових робіт провідних учених: С.А. Антоненка [1], С.М. Ашкеназі [2], І.П. Закорка [3], Д.Л. Рудмана [4; 5], О.Л. Іванова [6] та інших провідних тренерів-дослідників зі службово-прикладних єдиноборств (А.В. Буданова, Д.А. Сагалакова, А.В. Чудика, М.А. Чуносова, О.В. Фігури, В.І. Філімонова, О.В. Хацаюка, Є.І. Худайбердієва, А.М. Чуха, Ю.А. Шуліки). Напрацювання вищезазначених фахівців акцентують увагу на складниках формування необхідної техніки й тактики у військовослужбовців, спортсменів, які займаються різними бойовими мистецтвами, що є прийнятним для досягнення мети та вирішення завдань дослідження.

Крім цього, заслуговують на увагу наукові праці «класиків» галузі єдиноборств: Г.М. Арзютова [7], М.І. Оями [8], Г.П. Пархомовича [9], В.А. Спірідонова [10], Е.М. Чумаков [11], А.А. Харлампієва [12] та інших фахівців-єдиноборців. Фундаментальні дослідження вищезазначених дослідників у більшості спрямовані на використання оптимального арсеналу єдиноборств (армійського рукопашного бою, боротьби самбо, бойового розділу самбо, дзюдо, джиу-джитсу, карате, кікбоксингу тощо) для затримання, знешкодження (ліквідації) супротивника в умовах ближнього бою й в основному призначені для використання під час виконання службових обов'язків представниками різних силових структур. Окремі складові елементи техніки й тактики вищезазначених єдиноборств сьогодні є актуальними й ефективними для впровадження в систему підготовки майбутніх офіцерів НГУ, Національної поліції України (та інших силових структур України) з рукопашної підготовки.

Моніторинг чинної нормативно-правової бази та керівних документів з організації навчання й удосконалення техніки службово-прикладного рукопашного бою військовослужбовців НГУ показав, що цей напрям забезпечений передусім Інструкцією з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України [13] (далі – Інструкція), у якій рукопашній підготовці присвячено розділ 4. Крім цього, важливим є те, що в цьому розділі наводяться методичні рекомендації з безпосередньої

організації практичних занять із застосування заходів фізичного впливу. Цей документ є обов'язковим до використання під час різних форм фізичної підготовки в системі професійної підготовки військовослужбовців НГУ.

У свою чергу, питання вивчення й удосконалення техніки службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів НГУ командного напрямку підготовки відображені в робочій програмі навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» (змістовий модуль 3. Заходи фізичного впливу [14, с. 13–21]; змістовий модуль 6. Комплексне заняття [14, с. 25–38]), яка натепер потребує переопрацювання та приведення у відповідність до вимог сьогодення.

Цікавим, на наш погляд, є також навчально-методичний посібник «Методика застосування заходів фізичного впливу військовослужбовцями НГУ» [15] авторів: Б.А. Максимчука, С.С. Забродського та інших, у якому викладені основні положення теорії та практики навчання техніки службово-прикладного рукопашного бою військовослужбовців НГУ.

Правові підстави застосування фізичної сили військовослужбовцями НГУ викладені в Законі України «Про Національну гвардію України» [16]. Згідно зі ст. 16 вище зазначеного Закону України, військовослужбовці НГУ під час виконання завдань за призначенням мають право застосувати заходи фізичного впливу, зокрема прийоми рукопашного бою, для припинення злочинів та інших правопорушень, затримання осіб, які їх учинили, подолання протидії законним вимогам військовослужбовців НГУ, якщо застосування інших заходів не забезпечує виконання повноважень, покладених на них законом.

Забороняється застосування заходів фізичного впливу до жінок із явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб із явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору військовослужбовцю НГУ, що загрожує його життю і здоров'ю та/або інших осіб, якщо відбити такий напад або опір іншими способами й засобами неможливо.

Відповідно до проведеного моніторингу наявної науково-методичної і спеціальної літератури, даних інтернет-джерел, нормативно-правових актів (керівних документів) з обраного напрямку дослідження, урахувавши вимоги сьогодення стосовно професійної підготовленості правоохоронців, сьогодні важливою є модернізація змісту рукопашної підготовки майбутніх офіцерів НГУ, що потребує додаткового дослідження.

Мета статті – теоретичне визначення необхідного технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою для вдосконалення робочої програми навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» з підготовки курсантів команд-

но-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України.

Для досягнення мети дослідження планува-лося вирішити такі завдання:

- провести аналіз науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-джерел) у напрямі розвитку й удосконалення техніки застосування заходів фізичного впливу військовослужбовцями різних силових структур;

- провести аналіз чинної нормативно-правової бази та керівних документів з організації навчання й удосконалення техніки службово-прикладного рукопашного бою військовослужбовців НГУ;

- здійснити моніторинг змісту чинної робочої програми навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка», яка передбачає формування необхідних військово-прикладних навичок рукопашного бою в курсантів командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України;

- визначити засоби (необхідний технічний арсенал службово-прикладного рукопашного бою) та внести їх у зміст навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» (змістові модулі: 3. Заходи фізичного впливу; 6. Комплексне заняття) з підготовки майбутніх офіцерів НГУ.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до вищевикладеного, доцільним є визначення необхідного технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою (засобів фізичного впливу), який натепер є актуальним та ефективним, забезпечить удосконалення практичного складника змістових модулів: 3. Заходи фізичного впливу; 6. Комплексне заняття (у зміст якого обов'язково включається практичне відпрацювання прийомів рукопашного бою відповідно до Інструкції [13]) навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» [14] з підготовки курсантів командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України.

Аналіз практичних занять із цієї тематики свідчить про те, що в зміст підготовчої частини заняття як зі зброєю, так і без зброї доцільно включати вправи на розтягнення м'язів усього тіла на місці, а також вправи для м'язів шиї в положенні упор головою в килим і на борцівському мосту. У разі відсутності можливості виконання цих вправ у положенні лежачи їх можна замінити схожими вправами для м'язів шиї з партнером у стійці. Тренування приготувань до бою, пересувань та ударів руками, ногами (захисту від них) доцільно здійснювати в поєднанні з виконанням прийомів і способів самостраховки, а також елементів акробатики. Пересування доцільно здійснювати парами, використовуючи макети зброї й тактично прикриваючи один одного.

Наприкінці основної частини заняття доцільно проводити тренування прийомів рукопашного

бою круговим методом у поєднанні зі спеціалізованими для єдиноборців силовими вправами, які розвивають вибухову силу, спеціальну витривалість і спритність. Доцільною також вважається організація змагальних сутичок за правилами службово-прикладних єдиноборств (рукопашного бою, боротьби самбо тощо) або за змішаними правилами з використанням зброї, підручних засобів, але із суворим дотриманням заходів безпеки та запобігання травматизму.

Тренування прийомів нападу та бою автоматом, ножом і малою лопаткою (гумовим кийком та іншими підручними предметами) рекомендується проводити в поєднанні з ударами ногами й руками як до початку активних дій, так і після них. Усі технічні дії доцільно виконувати в правий і лівий боки. Тренування ударів руками й ногами варто проводити в поєднанні з різними ударами головою, ліктями та колінами у поєднанні із захопленням супротивника на больовий чи задушливий прийом (як у стійці, так і в положенні лежачи). Паралельно з відпрацюванням больових прийомів у стійці, тренуванням задушливих захватів необхідно здійснювати тренування контрприймів від цих технічних дій.

Обов'язковими є розроблення й упровадження в програму рукопашної підготовки майбутніх офіцерів і військовослужбовців НГУ прийомів ведення сутички із супротивником у положенні лежачи (удари руками, ногами, колінами ліктями, головою й відповідний захист від них із подальшою контратакою; больові та задушливі прийоми й ефективний захист і контратака; утримання в положенні лежачи різними способами та вихід із них із подальшою контратакою). Крім цього, доцільним є використання під час відпрацювання технічних дій у положенні лежачи макетів ножів, пістолетів (підручних предметів) з метою ефектвної контратаки та особистого самозахисту.

Кидки й больові прийоми (у стійці, лежачи) необхідно тренувати в обидва боки з різних положень і різними захватами. Кидки закінчувати фіксацією на утримання супротивника з подальшим його обшуком, надяганням наручників (зв'язуванням) і конвоюванням. Під час конвоювання здійснювати тренування виходу з положень захватів на задушливий чи больовий прийом. Періодично тренування кидків, відпрацювання ударів руками, ногами по боксерських снарядах здійснювати в умовах відключення зорового аналізатора (із зав'язаними очима). Визволення від захватів рук, шиї, одягу, тулубу необхідно тренувати з наступною контратакою (використовуючи ударну чи кидкову техніку, больові або задушливі прийоми).

Під час відпрацювання спеціальних прийомів і дій (зв'язування, обшуку, конвоювання) доцільним є тренування технічних дій із прикриттям напарника з використанням макетів зброї. Крім цього, у зміст тренувань цього напрямку доцільно

включати технічні дії, спрямовані на звільнення від зв'язування, контратакуючі дії під час обшуку й вихід контратакою з конвоювання).

Варто зауважити, що важливими є розроблення та впровадження в навчально-тренувальний процес зі спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів НГУ (змістові модулі: 3. Заходи фізичного впливу, 6. Комплексне заняття) тактичних комбінацій застосування прийомів службово-прикладного рукопашного бою відповідно до індивідуально-типологічних особливостей і рівня фізичного розвитку курсантів.

Запропоновані нами зміни обговорені та затверджені на засіданні кафедри фізичної підготовки та спорту НАНГУ; кафедри теорії, методики та організації фізичної підготовки і спорту Навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, упроваджені в зміст робочої програми навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» (галузі знань 25. Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону) з підготовки курсантів спеціальності 251. Державна безпека (спеціалізації: службово-бойове застосування підрозділів спеціального призначення НГУ) командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України.

Висновки і пропозиції. Отже, мета й завдання дослідження виконані. Під час дослідження проведено аналіз науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-джерел) у напрямі розвитку й удосконалення техніки застосування заходів фізичного впливу військовослужбовцями різних силових структур. Крім цього, проведено аналіз чинної нормативно-правової бази та керівних документів з організації навчання й удосконалення техніки службово-прикладного рукопашного бою військовослужбовців НГУ. Також здійснено моніторинг змісту робочої програми навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка», яка передбачає формування необхідних військово-прикладних навичок рукопашного бою в курсантів командно-штабного факультету НАНГУ.

У результаті дослідження визначено й удосконалено технічний арсенал робочої програми навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» (змістові модулі: 3. Заходи фізичного впливу; 6. Комплексне заняття) з підготовки курсантів командно-штабного факультету НАНГУ.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі передбачають апробацію розробленої нами експериментальної програми вдосконалення техніки службово-прикладного рукопашного бою майбутніми офіцерами командно-штабного факультету в системі їхньої професійної освіти. Для цього планується організувати педагогічний експеримент.

Список використаної літератури:

1. Антоненко С.А. Основы методики усовершенствования приемов рукопашного боя в условиях навчання у закладах державної податкової служби. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків, 2002. № 5. С. 26–27.
2. Ашкенази С.М. Педагогические условия интенсификации обучения военнослужащих в рукопашном бою в процессе физической подготовки : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Москва, 1989. 28 с.
3. Закорко І.П. Спеціальна фізична підготовка : організаційно-методичні вказівки викладання курсу. Київ, 2001. 33 с.
4. Рудман Д.Л. Техника борьбы лежа. Защита. *Физкультура и спорт*. Москва, 1983. 256 с.
5. Рудман Д.Л. Самбо. *Тера спорт*. Москва, 2000. 385 с.
6. Иванов О.Л. Методика навчання рукопашного бою в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Хмельницький, 2013. 16 с.
7. Арзютов Г.М. Теорія і методика поетапної підготовки спортсменів (на матеріалі дзюдо) : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02, 13.00.04. Київ, 2000. 41 с.
8. Ояма М. Путь каратэ кекусинкай. *До-информ* / пер. с англ. Москва, 1992. 107 с.
9. Пархомович Г.П. Основы классического дзюдо : учебно-методическое пособие для тренеров и спортсменов. Пермь, 1993. 398 с.
10. Спиридонов В.А. Самозащита без оружия. *Тренировка и состязание*. Москва, 1928. 179 с.
11. Чумаков Е.М., Ионов С.Ф. О систематизации понятий и последовательности изучения техники борьбы самбо. *Спортивная борьба*. Москва, 1978. 267 с.
12. Харлампиев А.А. Борьба самбо : учебное пособие для коллективов физкультуры. Москва, 1965. 389 с.
13. Інструкція з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України / С.В. Лещеня., І.П. Орленко, А.О. Мелешко, С.С. Забродський ; під ред. О.Н. Мальцева. Київ, 2014. 140 с.
14. Хацаюк О.В. Спеціальна фізична підготовка : робоча програма навчальної дисципліни (галузь знань 25. Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону). Харків, 2019. 44 с.
15. Методика застосування заходів фізичного впливу військовослужбовцями НГУ : навчально-методичний посібник / Б.А. Максимчук, С.С. Забродський, О.О. Хацаюк, О.В. Гаркавий. Харків, 2019. 95 с.
16. Про Національну гвардію : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2014. № 17. Ст. 594. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/876-18> (дата звернення: 20.04.2019).

Harkavyi O., Verbyn N., Konovalov D., Kulakov D., Horoshko N. Prospects of improvement of technique service-applicable hand-to-hand of future officers of the National Guard of Ukraine

The article is devoted to topical issues of improvement of technique of service-applied hand-to-hand combat of future officers of the National Guard of Ukraine. Analytical data indicate that the incidents of injuries, injuries (deaths) of servicemen of the National Guard of Ukraine during direct use of physical force have increased, which in turn testifies to the necessity of modernization of programs of combat and special physical training in accordance with the requirements of the present and available combat. At the present time, crime representatives are often perfectly skilled in contact combat, cold and firearms, which poses a relevant threat not only to civilians but also directly to the National Guard of Ukraine (NGU). Therefore, it is important to provide comprehensive training for future officers of the National Guard of Ukraine to accomplish their assigned tasks, especially in the area of developing the skills of applying physical measures and other items of combat training. Perfect mastery of hand-to-hand combat technique by future NGU officers will ensure reliable performance of assigned personnel assignments. The main purpose of this work is the theoretical determination of the necessary technical arsenal of service-applied hand-to-hand to improve the work program of the discipline «Special Physical Training» for the training of cadets of the command staff of the National Academy of the National Guard of Ukraine. As a result of the research, the technical arsenal of the work program of the discipline «Special Physical Training» for the training of cadets of the command staff of the National Academy of National Guard of Ukraine (NANGU) was identified and improved. Prospects for further intelligence in this area include the testing of future officers of the command-staff faculty in the system of their professional education, which we have developed an experimental program for improving the technique of hand-to-hand combat. The identified changes were discussed and approved at the meeting of the Department of Physical Training and Sports of NANGU and introduced into the content of the work program of the curriculum of the «Special Physical Training» for the training of cadets of the command staff of the NANGU.

Key words: physical training, technical arsenal, hand-to-hand combat, physical impact measures, guidance documents, modernization, future officers, discipline, servicemen.